

NIKOS
KAZANTZAKIS

Jurnal de călătorie

JAPONIA, CHINA

Cu un Epilog de
ELENI KAZANTZAKI

Traducere din greacă și note de
ION DIACONESCU și ELENA LAZĂR

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Nota editorului grec

Acest volum este o creație istorico-literară a lui Nikos Kazantzakis cuprinzând impresii din prima lui călătorie în Japonia și China, în 1935. A fost publicată pentru prima dată de Editura Pirsos în 1938. Kazantzakis mersese atunci în cele două țări singur, fără Eleni a lui, ca ziarist trimis al cotidianului *Akropolis*.

În 1957 scriitorul nostru universal, de această dată împreună cu tovarășa și soția sa, Eleni, și cu doi prieteni de-ai lor, a realizat a doua călătorie în Japonia și China. În călătoria de întoarcere el a rămas la mijlocul drumului, a murit la Freiburg, în Germania, pe 26 octombrie 1957, ziua Sfântului Dumitru.

Eleni s-a întors singură la „Coconul“ lor – casa lor din Antibes, în sudul Franței. A scris mai mult ea despre cea de-a doua călătorie, folosind titlul ales chiar de Kazantzakis pentru ceea ce nu i-a fost sortit să desăvârșească: „*După douăzeci de ani*“, și completând: „*cartea pe care N. Kazantzakis n-a mai apucat s-o scrie*“. Partea mare adăugată de ea, Epilogul *După douăzeci de ani*, se deschide cu câteva însemnări care poartă notația: Antibes, 4 ianuarie 1958.

Prin urmare, cartea de față, cu primul titlu stabilit de scriitor, cuprinde textele despre Japonia și China scrise de Nikos și de Eleni Kazantzakis. Astfel, ni s-a părut corect ca și elementele titlului să fie adaptate, așa încât să reflecte realitatea: anume că e vorba de o lucrare a doi scriitori, pe care numai moartea i-a despărțit și apoi tot moartea i-a unit. Eleni a murit în 2004, la

Atena, în 18 februarie, ziua de naștere a soțului ei, și a fost înmormântată tot în Bastionul Martinengo din Iraklion, Creta.

Aș mai nota aici, de asemenea, că mama mea adoptivă, Eleni N. Kazantzaki, avea în plan să meargă încă de două ori în China și să mai scrie o carte: „China. O călătorie mică într-o țară mare“.

Patroklos Stavrou
Atena, mai 2006

*Nikos și Eleni Kazantzakis pe balconul casei lor din Antibes,
Franța (mai 1957)*

Prolog

Când închid ochii ca să văd, să ascult, să miros și să ating o țară pe care am cunoscut-o, simt cum trupul meu tresaltă și se bucură, de parcă s-ar apropia de mine o persoană dragă.

Un rabin a fost întrebat odată:

— Sigur, când spui să se întoarcă toți evreii în Palestina, te gândești la Palestina cea de sus, cea imaterială, cea spirituală, adevărata noastră patrie, nu-i așa?

Rabinul s-a mâniat, și-a înfipt toiagul în pământ și a strigat:

— Nu! Vreau Palestina cea de jos, cea pe care poți pune mâna, cu pietrele ei, cu spinii ei, cu noroaiele ei!

La fel, nu mă hrănesc nici pe mine amintirile lipsite de trup, abstracte, și dac-ar fi s-aștept de la minte să limpezească din mulțimea de bucurii trupești tulburi și de amărăciuni un gând imaterial, precurat, aș muri de foame. Când închid ochii ca să mă bucur din nou de o țară, se năpustesc și mi-o aduc cele cinci simțuri ale mele, cele cinci tentacule pline de guri ale trupului meu. Culori, fructe, femei. Mirosuri de grădini, de ulicioare murdare, de subsuori. Ninsori nesfârșite cu străluciri albastre. Fierbinți, vălurite nisipuri care se leagănă în soare. Plânsete, strigăte, cântece și îndepărtați clopoței de catâri, cămile sau troici. O înțepătoare duhoare grețoasă de oraș mongol n-o să-mi dispară niciodată din nări. Și o să țin veșnic în mâini – veșnic, adică până când mâinile o să-mi putrezească – pepenii galbeni de Buhara, pepenii verzi de Volga, mâna răcoroasă, minionă a unei japoneze.

Cândva, în prima mea tinerețe, am luptat, m-am căznit să duc o viață de ascet, hrănindu-mi sufletul hămesit cu noțiuni abstracte. Spuneam că trupul e rob și datoria lui este să adune materii prime și să le arunce în grădina minții, ca să înflorească, să rodească, să devină idei. Cu cât mai netrupească, mai uscățivă, fără miros și tăcută se distila în mine lumea, cu atât simțeam că urc pe culmile cele mai înalte ale strădaniei omenеști. Și mă bucuram. Și Buddha a ajuns să fie pentru mine zeul cel mai mare, pe care l-am iubit și mi l-am așezat dinainte drept model. Să-ți negi cele cinci simțuri, să-ți goleşti măruntaiele. Să nu iubești nimic, să nu urăști nimic, să nu dorești nimic, să nu sperii nimic. Să suflă peste lume, și să se stingă.

Dar într-o noapte am avut un vis. Lucrau în mine o foame, o sete, o rasă barbară care încă nu se scârbise de lume. Mintea mea se prefăcea scârbită, ai fi crezut că le știa pe toate, că s-a săturat de toate, și zâmbea ironic ascultând strigătele inimii mele bătăreane. Dar măruntaiele mele – slavă lui Dumnezeu! – erau pline de sânge și noroi și dorință arzătoare. Iar într-o noapte am avut un vis. Am văzut două buze, fără față. Buze mari, pline, femeiești. S-au mișcat. Și am auzit un glas: „Care este dumnezeul tău?” Iar eu am răspuns fără ezitare: „Buddha!” Dar buzele s-au mișcat iarăși: „Nu! Epaphos (Atingerea)!”

Am sărit din somn. O mare bucurie și siguranță îmi inundaseră pe neașteptate inima. Ceea ce nu puteam să găsesc, treaz fiind, în zarva plină de ispite am găsit în îmbrățișarea primitivă, maternă a nopții. Din noaptea aceea nu m-am mai abătut de la cale. Îmi urmez drumul. Mă străduiesc să recuperez anii tinereții, pe care i-am pierdut adorând zei fără trup, străini de mine și de rasa mea. Transsubstanțiez de-acum noțiunile abstracte și le fac trup și mă hrănesc. Am învățat că Epaphos, zeul pipăitului, este zeul meu.

Toate țările pe care le-am cunoscut de-atunci le-am cunoscut cu simțul pipăitului. Toate amintirile le simt cum mă furnică

nu în cap, ci în buricele degetelor și pe toată suprafața pielii. Iar acum, când port în minte Japonia, mâinile îmi tremură ca și când ar atinge sânul unei femei iubite.

Când Mahomed s-a dus și a bătut în poarta unui șeic credincios ca să vorbească cu el despre războaie, a alergat să-i deschidă Zeinab, femeia prietenului său. Dar, chiar când a deschis poarta, vântul a suflat și a unduit puțin rochia lui Zeinab, dezvelindu-i sânul.

Mahomed a fost orbit de strălucire, a uitat într-o clipită toate femeile pe care le iubise, a ridicat mâinile și i-a mulțumit lui Allah: „Mulțumescu-ți ție, Allah, că ai făcut inima mea atât de nestatornică!“

Întocmai această rugăciune a lui Mahomed, plină de recunoștință, am înălțat-o și eu pășind în Port Said pe transatlanticul japonez care avea să mă ducă dincolo, în Orientul Îndepărtat. Am uitat într-o clipită toate țările pe care le iubisem, toate iubirile mele geografice legiuite și nelegiuite și m-am întors întreg către noua mea aventură amoroasă – către țara îndepărtată cu ochii ei mongolici pieziși și zâmbetul neclintit, dur, plin de mister.

Să mulțumim și noi lui Allah, care a făcut inima noastră atât de nestatornică, și să lăsăm vântul cel nou să sufle și să ne arate puțin sânul Japoniei!

Primăvara 1935

JAPONIA

Pictură reprezentându-l pe Buddha – se păstrează încă – pe care Nikos Kazantzakis a cumpărat-o în Japonia și despre care aminteste într-o scrisoare către Eleni: „Tokyo, 17 aprilie 1935. Plouă, plouă, frig... Acum mă aflu în camera mea, lungă, strâmtă; în fața mea, un frumos mongol de bronz și pe perete, pictura kakemono a lui Buddha pe care am cumpărat-o“.

Sakura și kokoro

Am pornit spre Japonia știind numai două cuvinte japoneze ca să mă înțeleg cu ea: *sakura*, care înseamnă floare de cireș, și *kokoro*, care înseamnă inimă. Cine știe!, îmi spuneam, poate că aceste două cuvinte simple de tot o să-mi fie de ajuns...

În imaginația noastră, până în ultimii ani, înainte să-și arunce chimonoul și să se arate înapoia cireșilor ei înfloriți tunurile și baionetele, Japonia strălucea cu saboții ei roșii, lustruiți, cu crizantemele galbene de pe chimonoul ei, cu pieptenii ei de fildeș în părul negru-albăstriu, despletit și cu evantaiul de mătase pe care era scris un sentimental *haiku*: „O, dulci flori de cireș, care vă oglindiți în ape în fiecare primăvară, m-am ridicat să vă tai – dar numai mi-am udat mânecile înflorate!“

Muntele Fuji se înălța totdeauna nins în adâncurile imaginației noastre și, invizibilă, lăuta cu trei coarde, *shamisen*-ul, ofta încetișor, liniștit, cu o tristețe reținută, scumpă la vorbă. Peisaj, chimonono, femeie, muzică, asfințit, toate se prefră înlăuntrul nostru armonizate cu sobrietate și grație.

Japonia a fost gheișa popoarelor. Zâmbea pe apele îndepărtate, plină de plăcere și mister. „Cipangu“ o numise Marco Polo și, cum a înfățișat-o frumoasă, senzuală, încărcată de aur, a aprins toate imaginațiile. A aprins și imaginația lui Columb, care de dragul ei a pornit cu trei caravele și a străbătut oceanul

ca s-o întâlnească. Oare nu i-a scris bătrânul său învățător, marele geograf Toscanelli, că insula aceasta este făcută din aur, mărgăritare și pietre prețioase? Acoperișurile și pragurile caselor erau, se zice, de aur – și-atunci cum putea să-nchidă ochiul lacomul genovez? A pornit s-o jefuiască, dar n-a găsit-o. S-a înălțat între ei America. A găsit-o, după cincizeci de ani, un alt aventurier, portughezul Mendez Pinto. Și-a primejduit corabia de stâncile ei, a zăbovit pe uscatul ei, și-a vândut foarte scump mărfurile și a îngrămădit apoi în cala corabiei aur și mătasuri. Asprii lupi ai mărilor au rămas uimiți de bogățiile ei, de noblețea și civilizația ei. Nimeni, povesteau ei cu admirație, nu mânca acolo cu mâinile, cum mâncau pe-atunci în Europa, ci cu două beți-gașe subțiri de lemn sau de fildeș.

Aventurierii au alergat nesătui de peste tot. Au alergat și misionarii cu mărfurile lor religioase. Blândul sfânt Francisc Xavier a mers primul, și toată viața această țară nouă a fost pentru inima lui, precum a spus, marea mângâiere. Japonezii, zicea el, sunt cel mai virtuos și cel mai cinstit popor din lume. Sunt oameni buni, nu-s vicleni și pun cinstea mai presus de toate virtuțile.

După câțiva ani, au fost construite biserici, mii de japonezi s-au botezat, oameni de rând și aristocrați s-au închinat noului Buddha, Hristos. Totuși, odată cu creștinismul europeanii au adus în ținutul acesta virgin și puștile, sifilisul, tutunul și comerțul cu sclavi. Civilizația apuseană a început să-și răspândească rădăcinile. Negustori lipsiți de conștiință, pirați apuseni, răpitori de femei și bețivani – mii de japonezi erau îngrămădiți pe galere și erau vânduți ca sclavi în bazaruri îndepărtate. Ba încă ceva și mai îngrozitor: pe măsură ce numărul creștinilor japonezi a crescut, ei au uitat toleranța religioasă și blândețea rasei lor și au început prigoanele. Ardeau mănăstirile budiste și îi fierbeau în cazane pe băștinașii care nu voiau să se boteze. Până când japonezii n-au mai îndurat și într-o zi, în 1683 – binecuvântată fie ziua! –, un înfricoșător măcel a curățat pământul japonez de creștini și de europeni.

Cuprins

Nota editorului grec 5

Prolog 7

JAPONIA 11

Sakura și *kokoro* / 13 Pe vaporul japonez / 17 Porturile orientale / 21 Colombo / 22 Singapore / 25 Japonezul creștin / 28 Shanghai, orașul blestemat / 33 Ultimele noastre zile pe vapor / 38 *Sakura* și tunuri / 42 Kobe / 47 Osaka / 55 Nara / 67 Zeița milosteniei / 79 Unde s-a născut tragedia japoneză / 83 Kyoto / 88 Grădinile japoneze / 96 *Chanoyu*, ceremonia ceaiului / 100 Kamakura / 104 Bushido / 106 Tokyo / 110 Teatrul japonez / 119 Arta japoneză / 126 Femeia japoneză / 129 Rămas-bun Japoniei / 138 Muntele Fuji / 143 Hideyoshi / 146

CHINA 153

China – țestoasa națiunilor / 155 Beijing / 161 Orașul Interzis / 165 Banchet chinezesc / 170 Circe galbenă / 176 Superstiții chinezești / 180 Chinezii și moartea / 186 O prințesă și un Psyharis galben / 193 *Chî*, nebulnia neagră / 198 Teatru chinezesc / 201 Într-un sat din China / 206 Prada prăzilor / 214

EPILOG: DUPĂ DOUĂZECI DE ANI
de Eleni Kazantzaki / 219

Rusia–China / 225 Praga / 228 Moscova / 230 Lenin-
grad / 235 Moscova / 237 China – Beijing / 238 Han-
kou / 283 Yangtze / 288 Chongqing / 298 Kunming–
Yunnan–Fu / 302 Canton / 306 Hong Kong / 315
Tokyo / 319 Kyoto / 327 Tokyo / 331 Nikko / 336
Kamakura / 337